

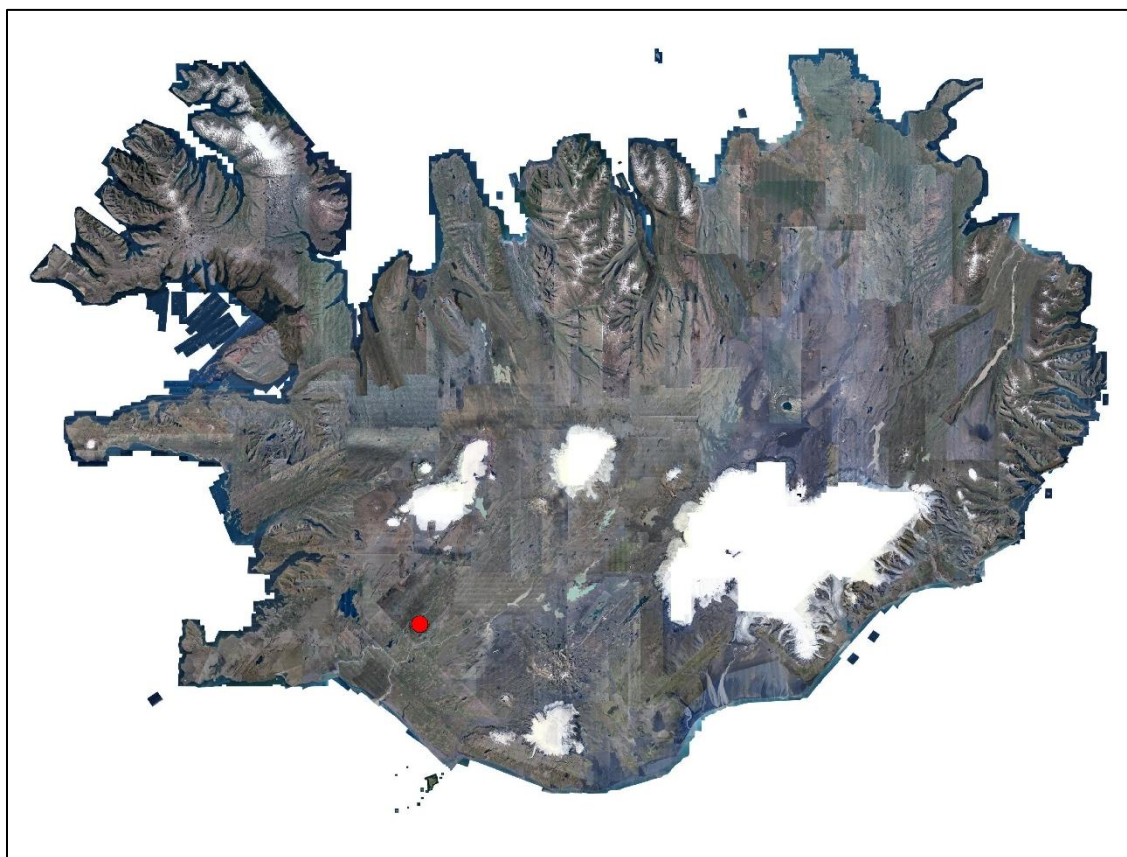
ANTIKVA EHF 2026

Hrafnabjörg í Hrunamannahreppi

Fornleifaskráning vegna deiliskipulags

Arthur Knut Faresveit og Rúna K. Tetzschner

Mynd 1. Skráningarsvæðið er rauði punkturinn á kortinu.

Forsíðumynd: Tóftir [3550-441] og [3550-444] t.v. og leið [3550-440] t.h.

Ritstjóri: Ragnheiður Traustadóttir

Uppsetning: Rúna K. Tetzschner

Kortagerð: Ragnheiður Traustadóttir

Útgefandi: Antikva ehf.

ISBN númer: 978-9935-525-85-7

Verkefnanúmer MÍ: 3550

Ljósmyndir í ritinu eru teknar af höfundum nema að annað sé tekið fram

© Antikva ehf., Arthur Knut Faresveit og Rúna K. Tetzschner

Efnisyfirlit

Inngangur	5
Fornleifaskráning og skráningarsvæðið	6
Tilgangur fornleifaskráningar	7
Fornleifaskráning og aðferðir	10
Minjanúmer	11
Tegund, hlutverk og heiti	11
Staðsetning	11
Staðhættir og lýsing	11
Hættumat	12
Mótvægisaðgerðir	12
Fornleifar á svæðinu	13
Unnarholt [328]	13
Beitarhús – útihús [3550-443] tóft	14
Beitarhús – útihús [3550-441] tóft	15
Óþekkt [3350-444] tóft	16
Leið [3550-440] gata	17
Garður? [3550-442] garðlag? – leið	18
Samantekt	19
Heimildir	20
Árnastofnun – Örnefnasafn	20

Myndaskrá

Mynd 1. Skráningarsvæðið er rauði punkturinn á kortinu.	2
Mynd 2. Skráningarsvæðið er innan gulu línunnar og rauðu punktarnir tákna fornleifar.....	6
Mynd 3. Skráningarform á Suðurlandi sem fylgir stöðlum Minjastofnunar Íslands.....	10
Mynd 4. Kort sem sýnir fornleifar á skráningarsvæðinu.	13
Mynd 5. Beitarhús – útihús [3550-443].	14
Mynd 6. Beitarhús – útihús [3550-441].	15
Mynd 7. Tóft [3350-444].	16
Mynd 8. Leið [3550-440] milli Unnarholtshverfis og tófta [3550-441] og [3550-444].	17
Mynd 9. Leið [3550-440] t.h. Eftir því sem hún grófst niður hefur myndast kantur meðfram henni sem er því hluti af henni en var túlkaður sem garðlag [3550-442] við fyrri fornleifaskráningu.	18

Inngangur

Að beiðni Odds Hermannssonar landslagsarkitekt hjá Landformi, fyrir hönd landeigenda, tók Ragnheiður Traustadóttir fornleifafræðingur, fyrir hönd Antikva ehf., að sér að skrá fornleifar vegna deiliskipulags Hrafnabjargs í Hrunamannahreppi.

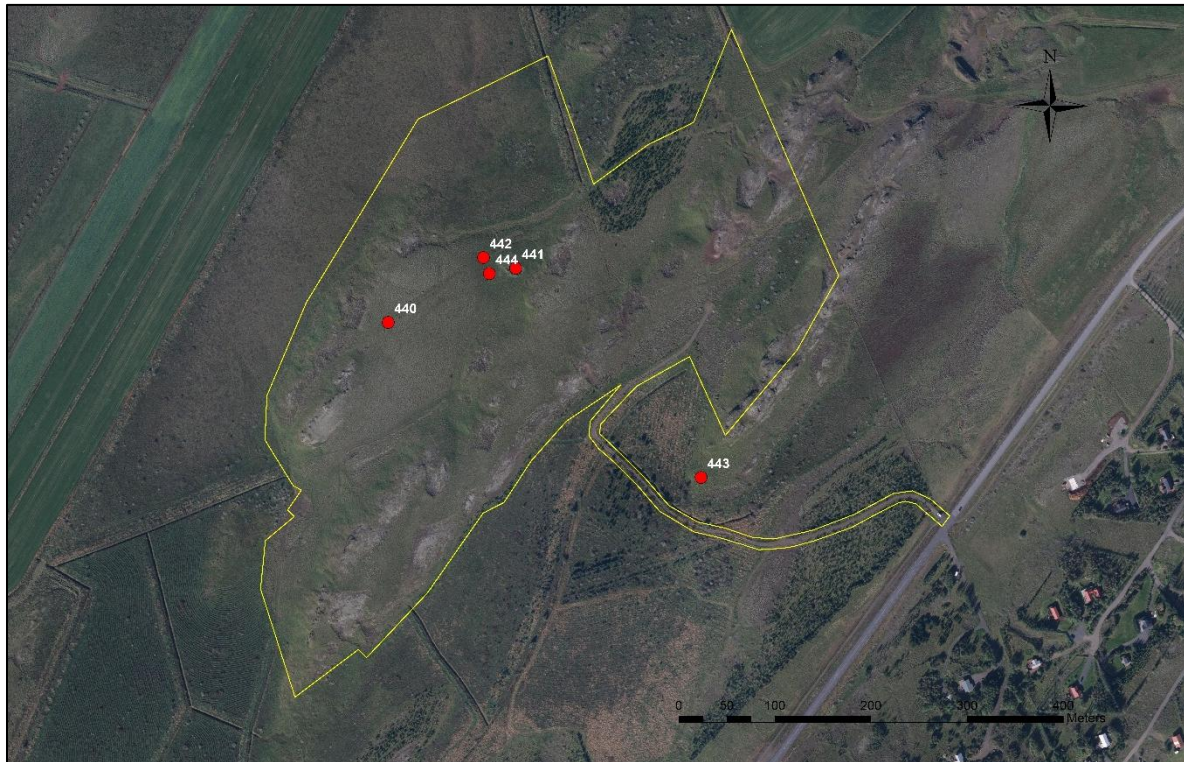
Skráningin fékk verknúmerið 3550 hjá Minjastofnun Íslands.

Fornleifaskráning fór áður fram á svæðinu sem heitir Hrafnabjörg í deiliskipulaginu við aðalskráningu í Hrunamannahreppi árið 2020. Þrátt fyrir að sú skráning væri vel unnin taldi Minjastofnun nauðsynlegt að kanna deiliskipulagssvæðið með skipulegum vettvangsathugunum, bæði til að leita að áður óþekktum minjum og til að mæla upp þær sem þegar höfðu verið skráðar. Við vettvangsvinnuna voru mæld upp tvö beitarhús eða útihús, leið og meint garðlag, auk þess sem ein tóft fannst til viðbótar.

Skráningin fól í sér athugun á fyrri skráningum, heimildasöfnun, vettvangsskráningu og úrvinnslu, mat á minjum innan skipulagssvæðisins, svo sem hættumat, skýrslu- og kortagerð. Allar minjar voru mældar upp og staðsettar og við fornleifaskráninguna var farið eftir stöðlum Minjastofnunar Íslands. Teknar voru ljósmyndir og flygildismyndir af minjunum.

Skýrsluhöfundar sáu um vettvangsvinnu og skýrslugerð.

Með skýrslunni fylgir fornleifaskrá og stafrænn hnitagrunnur.

Mynd 2. Skráningarsvæðið er innan gulu línunnar og rauðu punktarnir tákna fornleifar.

Fornleifaskráning og skráningarsvæðið

Skráningarsvæðið nær yfir Hrafnabjörg í landi jarðarinnar Unnarholts í Hrunamannahreppi, norðan við Langholtsfjall.

Fornleifaskráning fór áður fram á svæðinu við aðalskráningu í Hrunamannahreppi árið 2020. Sú skráning var ágætlega unnin en samt sem áður var það mat Minjastofnunar að nauðsynlegt væri að kanna umrætt deiliskipulagssvæði með skipulegum hætti á vettvangi til að ganga úr skugga um að þar leyndust ekki áður óþekktar fornleifar.

Því var gengið um allt svæðið og minjar staðsettar og mældar upp á vettvangi eins og krafist er samkvæmt nýjustu stöðlum Minjastofnunar Íslands.

Tilgangur fornleifaskráningar

Samkvæmt 4. mgr. 3. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 (mml.), sem tóku við af þjóðminjalögum nr. 107/2001 1. janúar 2013, njóta fornleifar friðunar og eru þannig verndaðar gegn hvers kyns raski.

Í 3. mgr. 3. gr. mml. eru fornleifar skilgreindar með svofelldum hætti:

„Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

a. búsetulandslag, skráðgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bænhúsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum.

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri,

c. tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita,

d. vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra,

e. virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum,

f. þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð,

g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum,

h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið,

i. skipsflök eða hlutar þeirra.“

Í 21. gr. mml. er kveðið á um verndun fornleifa:

„Fornleifum, sbr. 3. mgr. 3. gr., jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað nema með leyfi Minjastofnunar Íslands.

Eigendur og ábúendur jarða skulu hlúa að fornleifum á landareignum sínum og viðhalda umhverfi þeirra eftir því sem sanngjarnt getur talist. Minjastofnun Íslands er skylt að veita ráðgjöf og leiðbeiningar í því sambandi.

Minjastofnun Íslands gerir nauðsynlegar ráðstafanir til verndar fornleifum, viðhalds eða endurbóta, en áður skal gera landeiganda eða ábúanda viðvart um þær. Ef nauðsyn krefur lætur Minjastofnun Íslands rannsaka fornleifar með uppgreftri eða á annan hátt.“

Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar finnast ber að tilkynna það Minjastofnun Íslands, sbr. 38. gr. mml., og án tafar skv. 1. mgr. 23. gr. megi ætla að þær séu í hættu.

Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að sporna við því að minjar verði fyrir skemmdum af gáleysi eða að nauðsynjalausum. Fornleifaskráning kemur að notum í minjavörslu þegar ákvarðanir eru teknar um aðgerðir til verndar einstökum minjastöðum eða minjasvæðum. Auk þess kemur hún að gagni í rannsóknum og kynningum.

Ekki er það síður hagar þeirra sem stýra hvers konar framkvæmdum að eiga aðgang að yfirliti um fornleifar á tilteknu svæði. Segja má að við það vinnist tvennt. Unnt verður að taka tillit til minjanna við skipulagsvinnu og nýta þær til að varðveita sögu staðarins í landslaginu. Einnig má minnka stórlega líkur á að framkvæmdaraðilar rekist í miðjum klíðum á fornleifar sem þeir gerðu sér ekki grein fyrir að gætu verið fyrir hendi en reynist svo nauðsynlegt að rannsaka með tilheyrandi kostnaði og töfum á framkvæmdum.

Björgunaruppgröftur, sem er unninn vegna framkvæmda og undir þrýstingi frá framkvæmdaraðilum, er heldur ekki æskilegur frá sjónarmiði fornleifafræðinnar.

Fornleifaskráning sameinar þess vegna hagsmuni fræðigreinarinnar og þeirra sem standa að framkvæmdum.

Skráning fornleifa, húsa og mannvirkja skal skv. 16. gr. mml. fara fram áður en gengið er frá aðalskipulagi eða deiliskipulagi. Áður en deiliskipulag er afgreitt eða leyfi til framkvæmda eða rannsókna er gefið út skal skráning ætíð fara fram á vettvangi.

Skulu skipulagsyfirvöld hafa samráð við Minjastofnun Íslands um tilhögun skráningar eða endurskoðun á fyrri fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskrárm með hliðsjón af fyrirhuguðum breytingum á skipulagi. Óheimilt er að veita leyfi til framkvæmda án undanfarandi fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskráningar. Þegar sérstaklega stendur á getur Minjastofnun Íslands veitt undanþágu fyrir framkvæmdum með tilteknum skilyrðum.

Skipulagsyfirvöld skulu tilkynna Minjastofnun Íslands um gerð skipulagsáætlana og verulegar breytingar á þeim og um gerð skýrslna um mat á umhverfisáhrifum.

Almennt er æskilegt að framkvæmdum sé beint frá minjastöðum en sé þess enginn kostur ber að tilkynna Minjastofnun Íslands um framkvæmdirnar með sannanlegum hætti með minnst fjögurra vikna fyrirvara eins og segir í 23. gr. mml. Enn fremur segir að Minjastofnun Íslands ákveði að undangenginni vettvangsskönnun hvort frekari rannsóknar sé þörf, hvort gera skuli tillögu um friðlýsingu eða hvort fornleifarnar megi víkja og þá með hvaða skilmálum. Óheimilt er að veita leyfi til framkvæmda fyrir en ákvörðun Minjastofnunar Íslands liggur fyrir.

Í 2. mgr. 28. gr. mml. segir að framkvæmdaraðili greiði kostnað við þær rannsóknir á fornleifum sem Minjastofnun Íslands ákveður að séu nauðsynlegar vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Við allar umfangsmiklar framkvæmdir skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum og vettvangsskráningu fornleifa.

Id	601
Name	sel
Class	Arkeologiska object
eldra_minj_id	ekki skráð áður
minj_id	3457-601
verkefna nr	3457
sérheiti	Kárasel
bæjarnafn	Litla-Heiði
jarðatal Johnsen	223
minjaflokkur	selsminjar
tegund	<None>
efni	torf og qrjót
verndun	friðað
lengd	4.4 meter
breidd	3.2 meter
veggjahæð frá	0.4 m
veggjahæð til	0.8 m
breidd veggjar	1 m
umhverfi	gras- og mólendi
Svæði	<None>
Túnakort	nei
aldur frá	1000
aldur til	1750
skráning	RT-RKT-HJH
Mæling	uppmæling
heimsótt	01.07.2025
Horfin	nei
horfin_astæða	<None>
hættumat	<None>
hættuorsök	<None>
hætta v. tilefnis	vegna skógræktar
ástand	greinanlegar
minjagildi	mikið
verkefni	Fornleifaskráning v/skógræktar
Sveitarf	Mýrdalshreppur
Hlutverk	sel

Mynd 3. Skráningarform á Suðurlandi sem fylgir stöðlum Minjastofnunar Íslands.

Fornleifaskráning og aðferðir

Við fornleifaskráninguna voru fornleifar flokkaðar undir jarðarinnar Unnarholt [228] og er vísað til hennar með númeri úr *Jarðatali* Johnsens frá árinu 1847. Ekki var búseta í Hrafnabjörgum en svæðið tilheyrði Unnarholti. Fjallað er um hvern minjastað fyrir sig.

Teknar voru ljósmyndir og flygildismyndir og gerð kort, auk þess sem minjarnar voru hnitsettar og færðar inn á loftmynd frá Loftmyndum ehf.

Minjanúmer

Minjar eru auðkenndar með númeri og sérheiti þeirra ef finnst, síðan er tegund nefnd á eftir númeri til frekari skýringar. Ef stendur *heimild* á eftir númeri þá hafa ekki fundist fornleifar á vettvangi. Fyrsta númer innan hornklofa er númer Minjastofnunar og seinna númer er númer skráningarinnar í landfræðilegum gagnagrunni Antikva yfir fornleifar, örnefni og sögulegar minjar á Vesturlandi.

Tegund, hlutverk og heiti

Tegund og hlutverki minja er venjulega lýst í fáum orðum, þ.e. hvort um sé að ræða tóftir bæja eða útihúsa, höfn, byrgi, túngarð og þar fram eftir götunum. Stundum sér fornra minja ekki stað í landslaginu þótt þeirra sé getið í heimildum og kunna margar ástæður að vera fyrir því. Kemur þá fram í fornleifaskránni að „heimild“ sé til um minjar. Er leitast við að hafa fornleifaskrána eins nákvæma og kostur er því að leifar fornminja kunna að leynast í jörðu þótt ekki sé unnt að sjá þær með berum augum á yfirborðinu.

Hafi fornminjarnar sérnafn er það sérstaklega skráð en þegar engu slíku er til að dreifa kemur fyrir að hlutverki þeirra sé lýst þar sem heitið stæði annars, til dæmis beitarhús [3550-443].

Staðsetning

Tekin eru GPS hnit á öllum minjum eða þær mældar upp með nákvæmu GPS mælingartæki úti á vettvangi og þau færð inn í landupplýsingagrunn Suðurlands. Í hjálagðri fornleifaskrá eru gefin upp hnit í landshnitakerfinu Ísnet 93 þegar við á. Staðsetning þeirra er svo færð inn á loftmynd. Gögnum er einnig skilað í stafrænu formi í landupplýsingakerfi.

Staðhættir og lýsing

Ávallt er greint frá afstöðu skráðra minja í landslaginu, þeim og staðhátum lýst, bæði formi, umfangi og ástandi, og aðrar athugasemdir gerðar þegar þörf krefur, til dæmis vísað í aðrar heimildir.

Hættumat

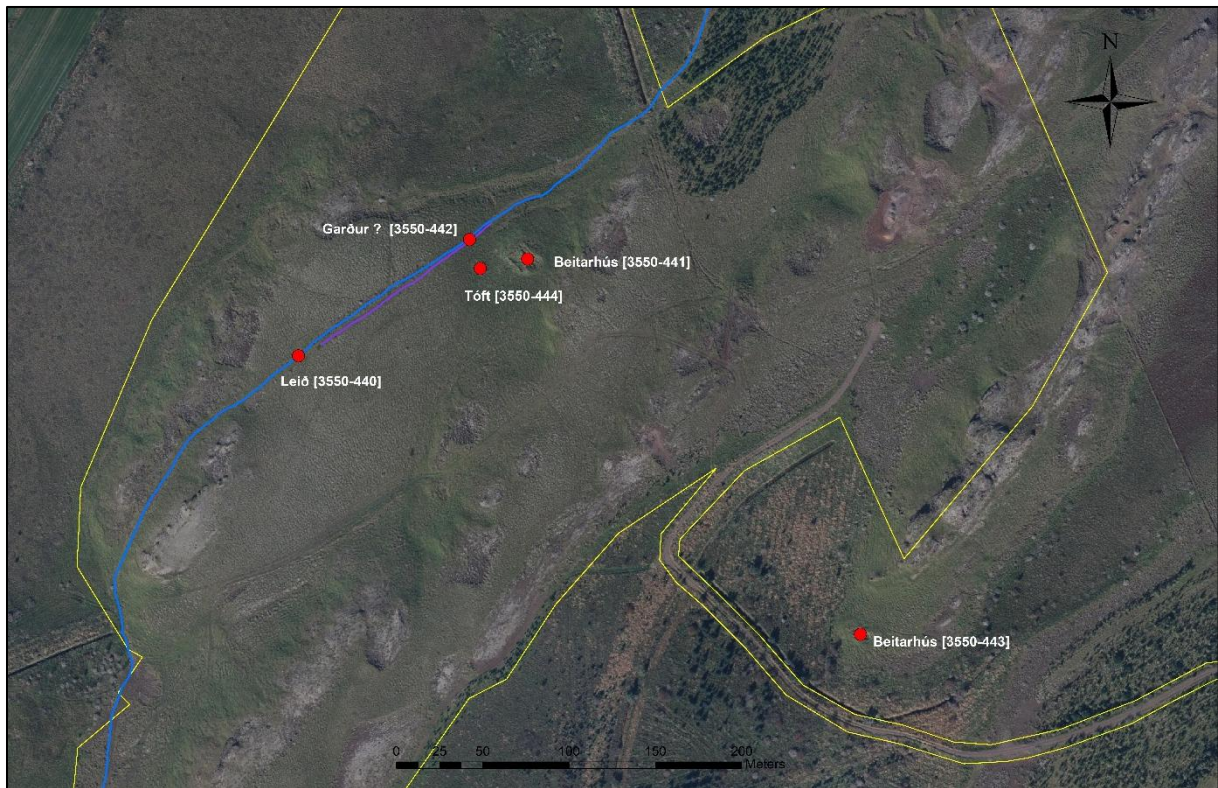
Leitast er við að leggja mat á þá hættu sem að fornleifunum kann að steðja, bæði af völdum náttúru og manna. Þetta er gert til að unnt sé að grípa til viðeigandi ráðstafana liggi minjar undir skemmdum eða geti orðið fyrir raski. Hætta vegna ábúðar þýðir að framkvæmdir eða álag kunni að raska fornminjum. Hætta vegna veðrunar þýðir að fornleifar séu smám saman að mást í burtu fyrir áhrif loftslags eða vatns. Hætta vegna landbrots þýðir að fornleifar geti glatast af völdum vatns eða uppblásturs. Hætta vegna tilefnis þýðir að fornleifum stafi hætti vegna fyrirhugaðra framkvæmda, svo sem við skógrækt eða nýbyggingar.

Ekki er lagt mat á hættuna þegar einungis er til heimild um fornleifar en þær hafa ekki fundist við vettvangsskráninguna. Í þessu tilviki hafa engar fornleifar horfið.

Mótvægisáðgerðir

Ef minjar eru í hættu vegna framkvæmda er lagt til að framkvæmdum sé beint frá minjastaðnum. Ef það er ekki hægt er komið með tillögum að mótvægisáðgerðum. Það er þó alltaf Minjastofnun Íslands sem ákveður hvað þarf að gera og með hvaða hætti.

Fornleifar á svæðinu

Mynd 4. Kort sem sýnir fornleifar á skráningarsvæðinu.

Unnarholt [328]

Jörðin Unnarholt er nefnd í máldaga 1220 og síðan máldögum 1382-139 þar sem kemur fram að bænhus var á jörðinni.¹ Samkvæmt *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* var Unnarholt í eigu Skálholtskirkju árið 1709 og jarðardýrleiki óviss. Taldar eru hjáleigurnar Unnarholtskot og Norðurhjáleiga í eyði.² Í *Jarðatali* Johnsens árið 1847 var jörðin metin 47 hundruð og komin í bændaeign.³ Unnarholt með hjáleigum nefndist Unnarholtshverfi. Ekki var búseta í Hrafnabjörgum og eru upplýsingar um svæðið rýrar en í örnefnaskrá er það talið meðal úthaga Unnarholts og merkt inn á örnefnakort austan megin á jörðinni.⁴

¹ *Íslenzkt fornbréfasafn*, I, 1857-1876, 408; *Íslenzkt fornbréfasafn*, IV, 1897, 45-46.

² *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, II, 1918-1921, 238.

³ Johnsen, 1847, 67.

⁴ Ö-Unnarholt; Ö-Unnarholt kort.

Mynd 5. Beitarhús – útihús [3550-443].

Beitarhús – útihús [3550-443] tóft

Útihús er merkt inn á herforingjaráðskort frá árinu 1910 tæpum 1,8 km norðaustan við bæinn í Unnarholti.⁵ Tóft [3550-443] við suðausturenda Hrafnabjarga, um 230 metrum vestan við Langholtsveg, gæti verið af þessu útihúsi. Hún er á flatlendu svæði sem er grasi gróið við bjargið.

Tóftin er mjög gróin og sokkin í landslagið og ekki sjást neinar grjóthleðslur. Hún er 19,5 x 8,9 m að stærð og veggjahæð á bilinu 0,4-1 m. Hún snýr norðvestur – suðaustur og er með útgang til norðvesturs. Líklega er tóftin af beitarhúsi.⁶ Hún er rétt utan við mörk skráningarsvæðisins.

⁵ *Herforingjaráðskort Dana*, 1910, 47 NV 110.

⁶ Stuðst er við lýsingu úr fyrri skráningu: Gylfi Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Lilja Laufey Davíðsdóttir, Orri Vésteinsson og Stefán Ólafsson, 2020, nr. ÁR-328:008.

Mynd 6. Beitarhús – útihús [3550-441].

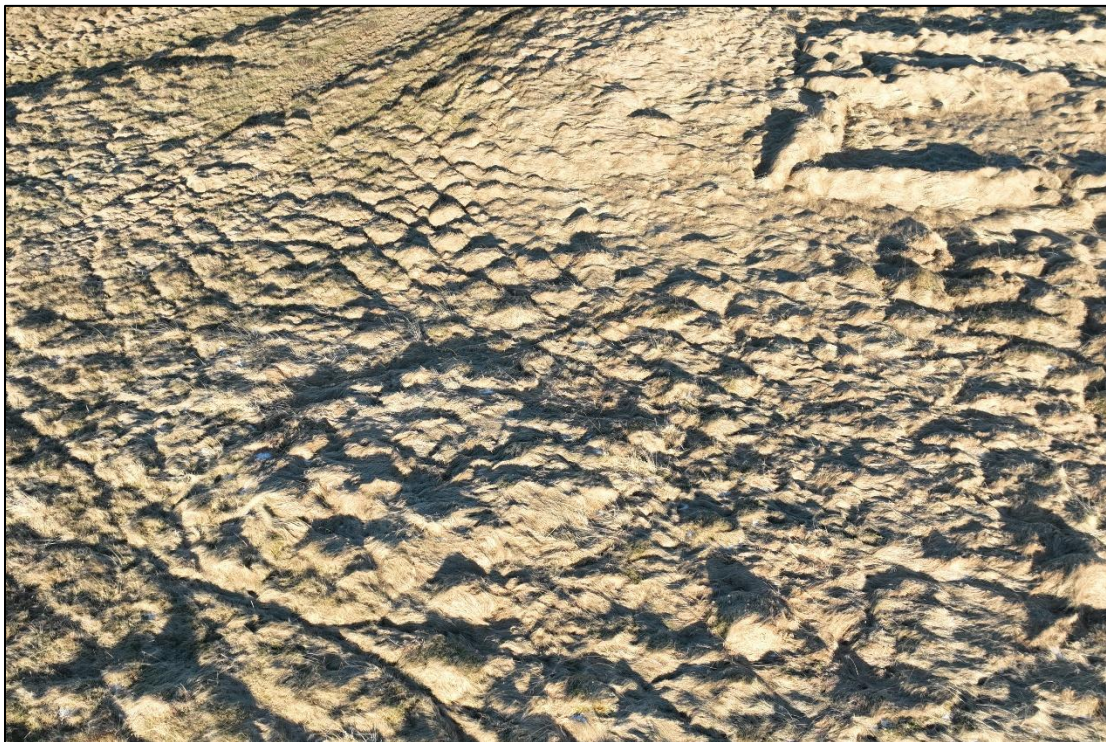
Beitarhús – útihús [3550-441] tóft

Útihús er merkt inn á herforingjaráðskort frá árinu 1910 um 300 metrum norðvestan við beitarhús [3550-443].⁷ Norðvestan við Vestari Hrafnabjörg er tóft [3550-441] sem gæti verið af þessu útihúsi. Hún er frekar sokkin í grasið, enda mikill gróður er á svæðinu og norðan við hana er nýlegt skógræktarsvæði.

Tóftin er 19,5 x 15 m að stærð og snýr norðvestur – suðaustur. Hún er hlaðin úr torfi og grjóti, mjög yfirgróin grasi en í innganginum má sjá tvö umför af hellugrjóti. Tóftin skiptist í fjárhús norðaustan megin með 0,4 m háum garða eftir endilöngu gólfi, dyr á norðvesturgafli og hlöðu innst. Fjárhúsið er um 10 x 4 m að innanmáli og veggir 0,5-0,7 m á hæð. Hlaðan er niðurgráfin og nokkuð samansigin. Innanmálið er um 5,8 x 4 m og hæð veggja 1-1,2 að innan en 0,3-0,4 að utan. Ekki sést neitt op milli fjárhússins og hlöðunnar. Upp við suðvesturhlið

⁷ Herforingjaráðskort Dana, 1910, 47 NV 110.

fjárhússins er annað rými sem líka snýr norðvestur – suðaustur. Op er á því til norðvesturs. Það er um 9,8 x 5,5 m að innanmáli og veggir 0,4-0,5 m háir frá botni en 0,3-0,4 að utanverðu. Líklega hefur þetta verið beitarhús.⁸ Nokkur jarðvegssuppsöfnun virðist vera undir tóftinni þannig að hún stendur nánast á litlum hól og er greinilegur upphækkaður bakki framan eða norðvestan við hana. Þetta gæti bent til þess að eldri minjar leynist undir beitarhúsinu.

Mynd 7. Tóft [3350-444].

Óþekkt [3350-444] tóft

Vestan við beitarhúsatóft [3350-441] er sokkin og yfirgróin tóft [3350-444]. Ekki sést hleðslugrjót en hún gæti þó verið hlaðin úr torfi og grjóti. Tóftin er ferhyrnd, um 8,9 x 8,3 m að stærð og hæð veggja um 0,5 m. Erfitt er að sjá á henni sköpulag en inngangur hefur ef til vill verið austan megin. Ekki er ljóst af hverju tóftin er en hún er fornleg og líklega frá eldra skeiði en beitarhúsið. Mögulega hefur hún tengst eldri minjum undir því.

⁸ Lýsing úr fyrri skráningu er höfð til hliðsjónar: Gylfi Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Lilja Laufey Davíðsdóttir, Orri Vésteinsson og Stefán Ólafsson, 2020, nr. ÁR-328:024.

Mynd 8. Leið [3550-440] milli Unnarholtshverfis og tófta [3550-441] og [3550-444].

Leið [3550-440] gata

Gömul gata [3550-440] liggur neðan Hrafnabjarga frá beitarhúsum [3550-441] til vesturs að Unnarholtshverfi.⁹ Væntanlega hefur hún verið gengin milli hverfisins og beitarhúsanna. Meðfram götunni virðist hafa myndast kantur sem líkist garðlagi [3550-442] og var skráð sem slíkt við fyrri fornleifaskráningu.

⁹ Fyrri skráning: Gylfi Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Lilja Laufey Davíðsdóttir, Orri Vésteinsson og Stefán Ólafsson, 2020, nr. ÁR-328:025.

Mynd 9. Leið [3550-440] t.h. Eftir því sem hún grófst niður hefur myndast kantur meðfram henni sem er því hluti af henni en var túlkaður sem garðlag [3550-442] við fyrri fornleifaskráningu.

Garður? [3550-442] garðlag? – leið

Rétt vestan við beitarhúsatóft [3550-441] og tóft [3550-444], undir vesturhlíð Vestari Hrafnabjarga, var við fornleifaskráningu árið 2020 skráður garður [3550-442] með stefnu norðaustur – suðvestur, suðaustan við og fast meðfram leið [3550-440]. Talið var að þarna væri torfhlaðinn garður sem hefði afmarkað lítið tún við beitarhúsin.¹⁰ Við nánari athugun núna kom þó að ljós að ekki virðist vera um eiginlegan garð að ræða heldur hefur kanturinn fremur myndast meðfram götuslóðanum eftir því sem hann grófst niður. Kanturinn liggur meðfram allri götunni.

¹⁰ Gylfi Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Lilja Laufey Davíðsdóttir, Orri Vésteinsson og Stefán Ólafsson, 2020, nr. ÁR-328:029.

Samantekt

Skráðar voru fimm fornleifar sem allar eru sýnilegar á vettvangi.

Beitarhús [3550-443] virðist sjást á herforingjaráðskorti sem mælt var upp árið 1908 og gefið út 1910. Tóftin er utan við fyrirhugaða byggingareiti, rétt utan skipulagssvæðis, og ekki neinni hættu.

Beitarhús [3550-441] er líka merkt inn á herforingjaráðskortið og er ásamt tóft [3550-444], sem er til hliðar við hana, staðsett á milli reita 23 og 24 í deiliskipulagi. Jarðvegssöfnun undir og framan við beitarhúsatóft [3550-441] gæti bent til þess að eldri minjar leynist undir henni. Þá virðist tóft [3550-444] líka vera fornleg. Mögulega hefur verið selstaða á þessum stað fyrir tíma beitarhúsanna. Þessar tóftir hafa nokkurt minjagildi.

Við framkvæmdir þarf að virða fjarlægðarmörk við minjarnar en samkvæmt 22. grein laga um menningarminjar skal vera friðhelgað svæði kringum fornleifar og miða við 15 m í allar áttir.

Leið [3550-440] og kantur meðfram henni [3550-442] liggja innan lóða og munu lenda að hluta til undir nýjum aðkomuvegi. Við fyrri fornleifaskráningu var talið að kanturinn væri garðlag en að öllum líkindum hefur hann myndast eftir því sem gatan var gengin og grófst niður. Ekki er því um raunverulegt garðlag að ræða og er ólíklegt að frekari könnun myndi leiða annað í ljós. Uppmæling á leiðinni og kantinum meðfram henni ætti að duga.

Minjastofnun tekur afstöðu til þess.

Ekki er víst að allar minjar á svæðinu sjáist á yfirborðinu eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar koma í ljós á framkvæmdasvæðinu ber að stöðva framkvæmdir, varast frekara rask og tilkynna þegar í stað um fundinn til Minjastofnunar Íslands, sbr. 38. gr. mml. Minjastofnun Íslands metur eðli þeirra og umfang og hvort rannsókna sé þörf áður en framkvæmdir halda áfram.

Er því beint til framkvæmdaraðila að reyna að sneiða hjá fornleifum og komast hjá því að raska þeim í lengstu lög. Í 21. gr. mml. segir um verndun fornleifa, að „jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, [megi] enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað nema með leyfi Minjastofnunar Íslands.“

Heimildir

Gylfi Helgason, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Lilja Laufey Davíðsdóttir, Orri Vésteinsson og Stefán Ólafsson. (2020). *Aðalskráning fornminja í Hrunamannahreppi: Áfangaskýrsla I*. FS779-17101. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Herforingjaráðskort Dana. (1910). Sótt 13. febrúar 2026 á:
<https://islandskort.is/map/1141/701#?c=0&m=0&s=0&cv=86&r=0&xywh=4809%2C4876%2C1451%2C795>.

Íslenzkt fornbréfasafn, I. (1857–1876). Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmenntafélag.

Íslenzkt fornbréfasafn, IV. (1897). Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmenntafélag.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (II). (1918–1921). Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafjelag í Kaupmannahöfn.

Johnsen, J. (1847). *Jarðatal á Íslandi, með brauðalýsingum, fólkstölu í hreppum og prestaköllum, ágripi úr búnaðartöflum 1835–1845, og skýrslum um sölu þjóðjarða í landinu*. Kaupmannahöfn.

Árnastofnun – Örnefnasafn

Ö-Unnarholt: *Örnefnalýsing Unnarholts*. [Ekkert ártal]. Þorsteinn Bjarnason skráði.

Ö-Unnarholt kort: *Uppdráttur af Unnarholtshverfinu: Unnarholti, Unnarholtskoti og Bjargi*. (1976). . [Ekkert ártal].

ANTIKA EHF 2026

Fornleifaskrá

Hrafnabjörg í Hrunamannahreppi

Arthur Knut Faresveit og Rúna K. Tetzschner

Nr.	3550-440	Bæjarnafn	Unnarholt	Gömul nr.	ÁR-328:025	Jarðatalsnr.	328		
Svæði	Hrafnabjörg	Sveitafélag	Hrunamannahr.	Dagur	13.02.2026	Skráning	AKF-RKT		
Tegund	gata		Hlutverk	leið		Flokkur	samgönguminjar		
Sérheiti			Verndun	friðað	Verkefni	Deiliskipulag Hrafnabjörg			
Ástand	greinanlegar		Hættumat			Hættuorsök			
Hætta tilefni	v/ framkvæmda		Efni	annað		Aldur frá	900	Aldur til	1900
Leid			Horfin	nei		Horfin ástæða			
Lengd m		Breidd m		Hæð m		Hleðslu umferð			
Veggjahæð frá m		Veggjahæð til m		Breidd veggjar m					
Mæling	uppmæling		Túnakort	nei		Verkefna nr MÍ	3550		
Isnet E	430358,885		Isnet N	400971,592		Heimildir			
Minjagildi	lítið		Umhverfi	gras- og mólendi					
Ljósmyndari	AKF		Mótvægisaðgerðir	Uppmæling fullnægjandi					

Gömul gata [3550-440] liggur neðan Hrafnabjarga frá beitarhúsum [3550-441] til vesturs að Unnarholtshverfi. Væntanlega hefur hún verið gengin milli hverfisins og beitarhúsanna. Meðfram götunni virðist hafa myndast kantur sem líkist garðlagi [3550-442] og var skráð sem slíkt við fyrri fornleifaskráningu.

Nr.	3550-441	Bæjarnafn	Unnarholt	Gömul nr.	ÁR-328:024	Jarðatalsnr.	328
Svæði		Sveitafélag	Hrunamannahr.	Dagur	13.02.2026	Skráning	AKF-RKT
Tegund	tóft	Hlutverk	beitarhús	Flokkur	búsetuminjar		
Sérheiti		Verndun	friðað	Verkefni	Deiliskipulag Hrafnabjörg		
Ástand	vel greinanlegar	Hættumat		Hættuorsök			
Hætta tilefni	v/framkvæmda	Efni	torf og grjót	Aldur frá	1850	Aldur til	1930
Leid		Horfin	nei	Horfin ástæða			
Lengd m	19,5	Breidd m	15	Hæð m		Hleðslu umferð	
Veggjahæð frá m	0,3	Veggjahæð til m	1,2	Breidd veggjar m			
Mæling	uppmæling	Túnakort	nei	Verkefna nr MÍ	3550		
Isnet E	430491,407	Isnet N	401027,64	Heimildir	Herforingjaráðskort 47 SV, 1908		
Minjagildi	nokkurt	Umhverfi	gras- og mólendi				
Ljósmyndari	AKF	Mótvægisaðgerðir					

Útihús er merkt inn á herforingjaráðskort frá árinu 1910 um 300 metrum norðvestan við beitarhús [3550-443]. Norðvestan við Vestari Hrafnabjörg er tóft [3550-441] sem gæti verið af þessu útihúsi. Hún er frekar sokkin í grasið, enda mikill gróður er á svæðinu og norðan við hana er nýlegt skógræktarsvæði. Tóftin er 19,5 x 15 m að stærð og snýr norðvestur – suðaustur. Hún er hlaðin úr torfi og grjóti, mjög yfirgróin grasi en í innganginum má sjá tvö umför af hellugrjóti. Tóftin skiptist í fjárhús með 0,4 m háum garða eftir endilöngu gólfi, dyr á norðvesturgafli og hlöðu innst. Upp við suðvesturhlíð fjárhússins er annað rými. Líklega er tóftin af beitarhúsi. Nokkur jarðvegssuppsöfnun virðist vera undir henni þannig að hún stendur nánast á litlum hól og er greinilegur upphækkaður bakki framan eða norðvestan við hana. Þetta gæti bent til þess að eldri minjar leynist undir beitarhúsinu. Sjá nánar í skýrslu

Nr.	3550-442	Bæjarnafn	Unnarholt	Gömul nr.	ÁR-328:029	Jarðatalsnr.	328
Svæði		Sveitafélag	Hrunamannahr.	Dagur	13.02.2026	Skráning	AKF-RKT
Tegund	garðlag? gata	Hlutverk	garður? leið	Flokkur	búsetuminjar		
Sérheiti		Verndun	friðað	Verkefni	Deiliskipulag Hrafnabjörg		
Ástand	illgreinanlegar	Hættumat		Hættuorsök			
Hætta tilefni	v/framkvæmda	Efni	torf	Aldur frá		Aldur til	
Leid		Horfin	nei	Horfin ástæða			
Lengd m		Breidd m		Hæð m		Hleðslu umferð	
Veggjahæð frá m		Veggjahæð til m		Breidd veggjar m			
Mæling	uppmæling	Túnakort	nei	Verkefna nr MÍ	3550		
Isnet E	430457,91	Isnet N	401038,84	Heimildir			
Minjagildi	lítið	Umhverfi	gras- og mólendi				
Ljósmyndari	AKF	Mótvægisáðgerðir					

Rétt vestan við beitarhúsatóft [3550-441] og tóft [3550-444], undir vesturhlíð Vestari Hrafnabjarga, var við fornleifaskráningu árið 2020 skráður garður [3550-442] með stefnu norðaustur – suðvestur, suðaustan við og fast meðfram leið [3550-440]. Talið var að þarna væri torfhlaðinn garður sem hefði afmarkað lítið tún við beitarhúsin. Við nánari athugun núna kom þó að ljós að ekki virðist vera um eiginlegan garð að ræða heldur hefur kanturinn fremur myndast meðfram götuslóðanum eftir því sem hann grófst niður. Kanturinn liggur meðfram allri götunni.

Nr.	3550-443	Bæjarnafn	Unnarholt	Gömul nr.	ÁR-328:008	Jarðatalsnr.	328
Svæði		Sveitafélag	Hrunamannahr.	Dagur	13.02.2026	Skráning	AKF-RKT
Tegund	tóft	Hlutverk	beitarhús	Flokkur	búsetuminjar		
Sérheiti		Verndun	friðað	Verkefni	Deiliskipulag Hrafnabjörg		
Ástand	vel greinanlegar	Hættumat	mikil hætta	Hættuorsök	vegna trjáræktar		
Hætta tilefni	v/framkvæmda	Efni	torf og grjót	Aldur frá	1700	Aldur til	1930
Leid		Horfin	nei	Horfin ástæða			
Lengd m	19,5	Breidd m	8,9	Hæð m		Hleðslu umferð	
Veggjahæð frá m	0,4	Veggjahæð til m	1	Breidd veggjar m	0,5		
Mæling	uppmæling	Túnakort	nei	Verkefna nr MÍ	3550		
Isnet E	430684,083	Isnet N	400810,750	Heimildir	Herforingjaráðskort 47 SV, 1908		
Minjagildi	nokkurt	Umhverfi	gras- og mólendi				
Ljósmyndari	AKF	Mótvægisaðgerðir	15 m friðhelgi				

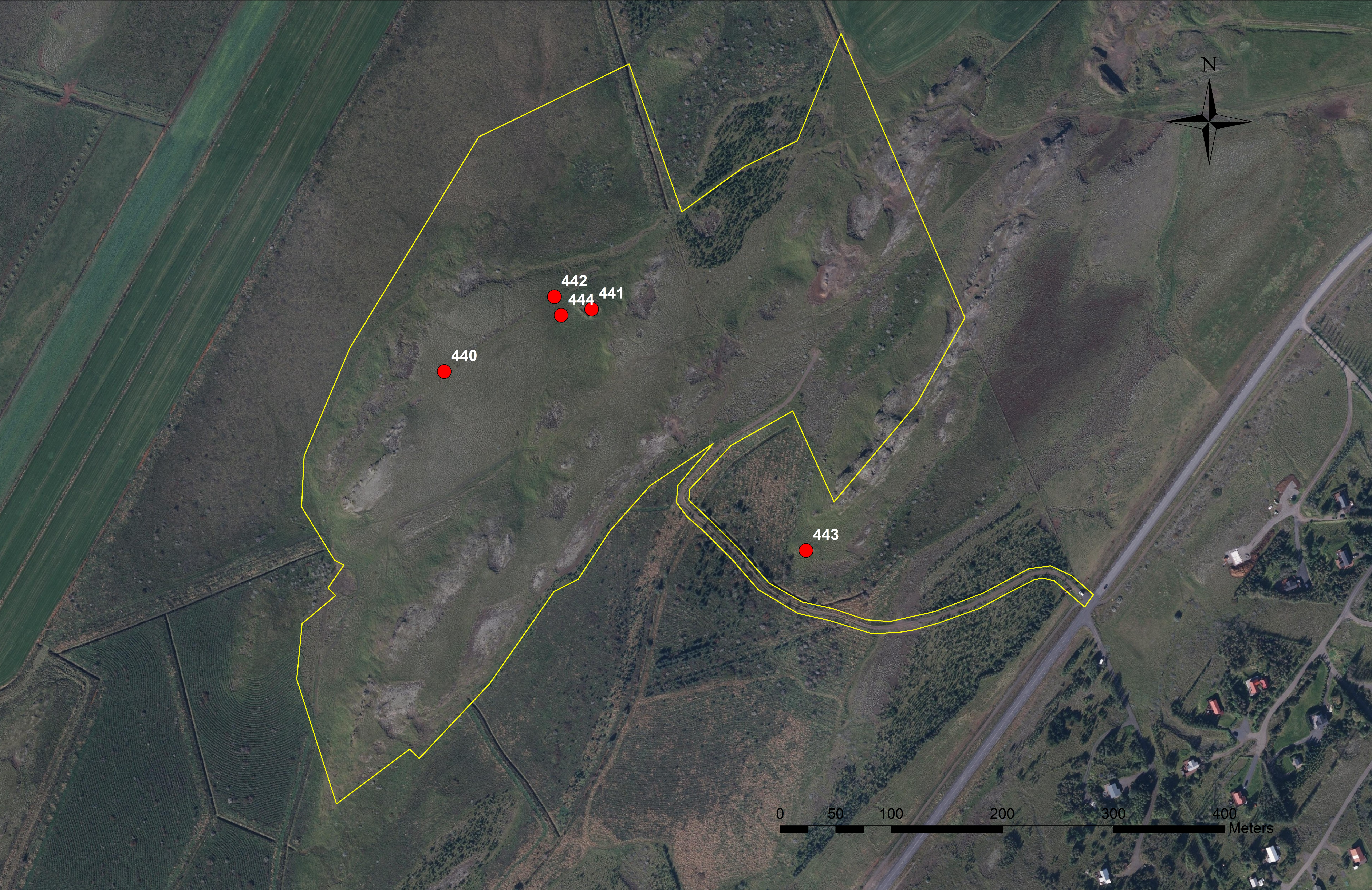
Útihús er merkt inn á herforingjaráðskort frá árinu 1910 tæpum 1,8 km norðaustan við bæinn í Unnarholti. Tóft [3550-443] við suðausturenda Hrafnabjarga, um 230 metrum vestan við Langholtsveg, gæti verið af þessu útihúsi. Hún er á flatlendu svæði sem er grasi gróið við bjargið.

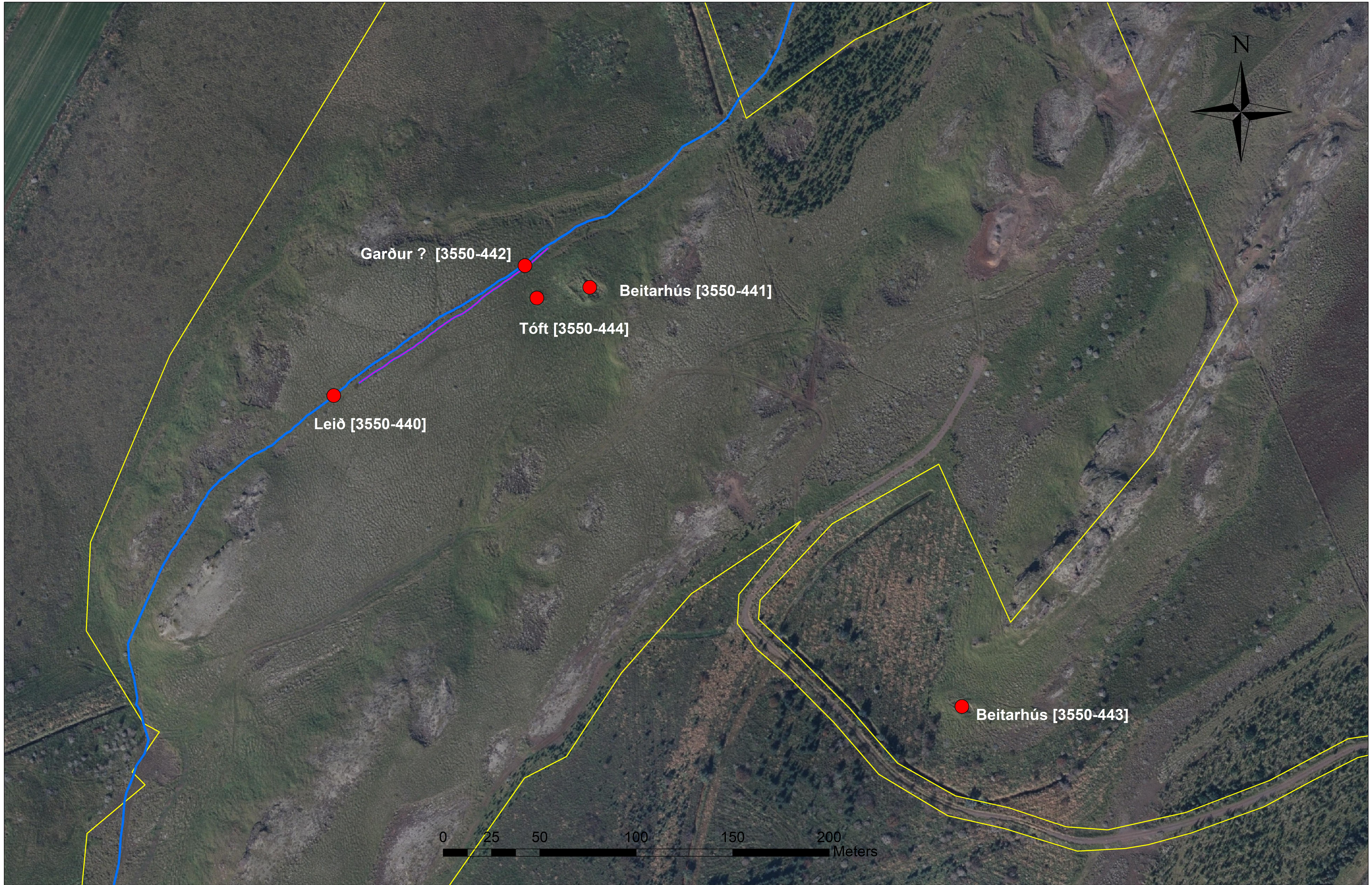
Tóftin er mjög gróin og sokkin í landslagið og ekki sjást neinar grjóthleðslur. Hún er 19,5 x 8,9 m að stærð og veggjahæð á bilinu 0,4-1 m. Hún snýr norðvestur – suðaustur og er með útgang til norðvesturs. Líklega er tóftin af beitarhúsi.

Nr.	3550-444	Bæjarnafn	Unnarholt	Gömul nr.	Ekki skráð áður	Jarðatalsnr.	328
Svæði	Hrafnabjörg	Sveitafélag	Hrunamannahr.	Dagur	13.02.2026	Skráning	AKF-RKT
Tegund	tóft	Hlutverk	útihús	Flokkur	búsetuminjar		
Sérheiti		Verndun	friðað	Verkefni	Deiliskipulag Hrafnabjörg		
Ástand	illgreinanlegar	Hættumat		Hættuorsök			
Hætta tilefni	v/framkvæmda	Efni	torf	Aldur frá	1700	Aldur til	1930
Leid		Horfin	nei	Horfin ástæða			
Lengd m	8,9	Breidd m	8,3	Hæð m		Hleðslu umferð	
Veggjahæð frá m		Veggjahæð til m	0,5	Breidd veggjar m			
Mæling	uppmæling	Túnakort	nei	Verkefna nr MÍ	3550		
Isnet E	430464,045	Isnet N	401022,076	Heimildir			
Minjagildi	nokkurt	Umhverfi	gras- og mólendi				
Ljósmyndari	AKF	Mótvægisaðgerðir	15 m friðhelgi				

Vestan við beitarhúsatóft [3550-441] er sokkin og yfirgróin tóft [3350-444]. Ekki sést hleðslugrjót en hún gæti þó verið hlaðin úr torfi og grjóti. Tóftin er ferhyrnd, um 8,9 x 8,3 m að stærð og veggjahæð um 0,5 m. Erfitt er að sjá á henni sköpulag en inngangur hefur ef til vill verið austan megin. Ekki er ljóst af hverju tóftin er en hún er fornleg og líklega frá eldra skeiði en beitarhúsið. Mögulega hefur hún tengst eldri minjum undir því.

Garður ? [3550-442]

Beitarhús [3550-441]

Tóft [3550-444]

Leið [3550-440]

Beitarhús [3550-443]

0 25 50 100 150 200 Meters

Beitarhús [3550-443]

